

<https://doi.org/10.62837/2025.5.296>

b/müə. MAHMUDOVA DİLBƏR MİRƏHMƏD QIZI

Azərbaycan Dillər Universiteti

Bakı, R.Behbudov, 134

e-mail: dilber.mahmudova.76@mail.ru

FRANSIZ DİLİNDƏ FEİLLƏRİN SEMANTİK TƏSNİFATI VƏ İFADƏ ZƏNGİNLİYİ

Xülasə

Məqalədə fransız dilində ən çox işlənən feillər və onların müxtəlif mənə çalarları tədqiq olunmuşdur. Müasir fransız dilində fikrin ifadə olunmasında, daha dolğun çatdırılmasında həmin feillərin böyük əhəmiyyətinin olduğu göstərilmişdir. Bu feillərin bir çoxu araşdırılmış və müxtəlif ifadələrin daxilində işlənərək çoxşaxəli mənə çalarlarına malik ola bildikləri təsdiqlənmişdir. Gündəlik ünsiyyət zamanı onların kəsb etdikləri müxtəlif məcazi mənaları ilə də fransız dilinə böyük töhvə verdikləri bildirilmişdir.

Açar sözlər : fransız dili feilləri, feilin semantik növləri, lüğəvi mənə qrupları, feilin ifadə imkanları, köməkçi feillər, falloir və şəxsiz feil

Dil insan təfəkkürünün ifadə vasitəsidir. Hər bir dildə ünsiyyətin əsasını təşkil edən elementlərdən biri feil kateqoriyasıdır. Fransız dili də bu baxımdan zəngin struktur və semantik imkanlara malikdir. Feil yalnız hərəkəti, işi, prosesi deyil, həm də hal və vəziyyətləri ifadə etməklə dilin dinamikliyini və canlılığını təmin edir. Feil kateqoriyası həm morfoloji cəhətdən, həm də leksik-semantik baxımdan geniş təhlilə açıqdır. Bu məqalədə feilin əsas xüsusiyyətləri, leksik-semantik qrupları və fransız dilində kontekstual istifadələri geniş şəkildə araşdırılmışdır.

Nitq və düşüncənin ifadə olunmasında feillər hər zaman mərkəzi yer tutmuşdur. Feil yalnız bir nitq hissəsi kimi deyil, həm də dillərin fəlsəfi və qrammatik mahiyyətini daşıyan əsas komponentlərdən biri olaraq çıxış edir. Hərəkət anlayışı dünyanın, insanın, cəmiyyətin və dilin dinamikliyini göstərir. Dilçilik baxımından isə bu hərəkət feillə ifadə olunur. Elə buna görə də feil ən qədim nitq hissələrindən biri sayılır. Feilin təsvir etdiyi obyekt – hərəkət – dünyanın mövcudluğunun əsas şərtlərindən biridir.

Fransız dilində feil əsas nitq hissələrindən biridir. O, fonetik, leksik-semantik, morfoloji və sintaktik cəhətdən aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir:

- Fonetik cəhətdən müxtəlif şəkilçilərlə genişlənmə bilər;
- Leksik-semantik baxımdan zəngin mənalar daşıyır;
- Morfoloji baxımdan şəxsə, zamana, növə görə təsriflənir;
- Sintaktik baxımdan cümlədə əsas xəbər və ya köməkçi komponent kimi çıxış edir.

Feil əsas nitq hissələrindən biri olaraq şəxs və kəmiyyət baxımından təsriflənə bilir və bir çox hallarda cümlənin əsasını təşkil edir. Feilin bu zənginliyi ona dilin poeziyasında və gündəlik ünsiyyətdə geniş istifadə sahəsi qazandırmışdır.

Fransız dilində feillərin müxtəlif semantik növləri fərqləndirilir. Bu fərqləndirmə onların ifadə etdikləri mənə çalarlarına əsaslanır. Müasir fransız dilində feillər aşağıdakı əsas semantik qruplara bölünür:

1. Hərəkət feilləri. Bu feillər insan, canlı və cansız varlıqların fiziki hərəkətlərini ifadə edir: sortir (çıxmaq), descendre (düşmək), jouer (oynamaq). Əksəriyyəti sadə, bir hissəsi isə mürəkkəb feillərdir.

2. İş - vəziyyət feilləri. İnsanların və obyektlərin müəyyən hal və vəziyyətə salınması, dəyişməsi, məşğuliyyəti və fəaliyyətləri ilə bağlı olan feillərdir. Məsələn: laver, faire son cours, ranger.

3. Nitq feilləri. Nitq aktı ilə bağlı olan feillərdir: dire (demək), parler (danışmaq), nier (inkar etmək), protester (etiraz etmək). Bunlar nitqin tonuna, məqsədinə və davamlılığına görə təsnif edilə bilər.

4. Təfəkkür feilləri. Düşüncə, anlayış və idrakla bağlı olan feillərdir: comprendre (anlamaq), penser (fikirləşmək).

5. Psixi vəziyyət feilləri. İnsanların daxili hiss və emosiyalarını ifadə edir: soupire (ah çəkmək), tomber malade (xəstələnmək), devenir fort (güclənmək).

6. Təbiət hadisələrini bildiren feillər. Təbii proses və hadisələri ifadə edən feillərdir: pleuvoir (yağış yağmaq), neiger (qar yağmaq), tonner (şimşək çaxmaq).

Fransız dilində ən çox işlənən feillərin istifadə sahələri. Müasir fransız dilində ən çox işlənən feillərdən bir neçəsinin istifadəsi daha ətraflı araşdırıla bilər. Bunlar arasında *être*, *avoir*, *faire*, *aller*, *dire*, *voir*, *prendre*, *donner* və *jouer* xüsusi yer tutur.

“Être” və “Avoir” feilləri. Bu iki feil həm müstəqil şəkildə, həm də köməkçi feil kimi geniş istifadə olunur. “Être” feili həm varlıq, həm də hal ifadə edir. Məsələn:

- *Je suis étudiante.* – Mən tələbəyəm.
- *Il est cinq heures.* – Saat beşdir.

“Être” feili həmçinin keçmiş zamanın – *passé composé* – qurulmasında bəzi feillərlə köməkçi feil kimi işlədilir.

“Avoir” isə həm sahibliyi bildirir (*J’ai un livre*), həm də çoxsaylı ifadələrdə işlənərək fərqli mənalar qazanır:

- *avoir faim* – ac olmaq
- *avoir besoin de* – ehtiyacı olmaq
- *avoir raison* – haqlı olmaq

“Faire” feili. “Faire” çoxməqsədli feildir və bir çox sahələrdə işlədilir. O, həm “etmək”, həm də “hazırlamaq”, “yaratmaq” mənalarını verə bilər:

- *faire la cuisine* – yemək bişirmək

- *faire un cadeau* – hədiyyə vermək
 - *faire du sport* – idmanla məşğul olmaq
- Bundan əlavə, *faire* feili hava şəraitinin ifadəsində də işlənir:
- *Il fait froid.* – Hava soyuqdur.
 - *Il fait beau.* – Hava gözəldir.

“**Aller**” feili. “Aller” feili “getmək” mənasında istifadə olunur. Ən maraqlı cəhətlərindən biri isə futur immédiat – yaxın gələcək zamanın formalaşmasında iştirakıdır:

- *Je vais partir.* – Mən yola düşəcəm.

“Aller” feili həmçinin bir çox sabit ifadələrdə öz yerini tapır: *aller chercher, aller bien, aller droit au but* və s.

Digər mühüm feillər və onların ifadə formaları.

- “Voir” – görmək, izləmək, filmə baxmaq (*voir un film*), yenidən görmək (*revoir*)
- “Mettre” – qoymaq, geyinmək (*mettre une robe*), süfrə açmaq (*mettre la table*), müflis olmaq (*mettre la clé sous la porte*)
- “Passer” – keçmək, vaxt keçirmək (*passer des vacances*), zəng etmək (*passer un coup de fil*)
- “Donner” – vermək, töhfə etmək, kömək göstərmək (*donner un coup de main*)
- “Tenir” – saxlamaq, tutmaq, gizlətmək (*tenir sa langue*)
- “Jouer” – oynamaq, musiqi ifa etmək (*jouer du piano, jouer au foot*)
- “Prendre” – almaq, içmək, qərar vermək (*prendre une décision, prendre du café*)

Şəxssiz feil: “falloir”. “Falloir” feilinin şəxsi yoxdur və adətən “il faut” formasında işlənir. Tələbi, zəruriliyi bildirir:

- *Il faut apprendre le français.* – Fransız dili öyrənmək lazımdır.
- *Il ne faut pas toucher.* – Toxunmaq olmaz.

Fransız dilində feillər yalnız qrammatik kateqoriya olaraq deyil, həm də mənaca və funksional baxımdan olduqca əhəmiyyətlidir. Onlar dilin canlılığını, dinamikliyini və ifadə imkanlarını təmin edən mühüm vasitələrdir. Feilin zənginliyi onun semantik çalarlarında və işləmə kontekstlərində aydın görünür. Təkcə *faire, avoir, être* və *aller* kimi feillərin işləmə spektri feilin dil üçün nə qədər vacib olduğunu göstərir.

Bu baxımdan, feillərin həm qrammatik, həm də semantik təhlili onların praktiki istifadəsinin öyrədilməsində mühüm əhəmiyyət daşıyır. Fransız dilini öyrənənlər üçün feillərin funksional çalarlarını mənimsəmək, dil bacarıqlarının inkişafında əsas mərhələ sayılır.

Fransız dilində feil sistemi çoxşaxəli və funksional cəhətdən zəngindir. Feillər yalnız hərəkəti deyil, həm də zehni və emosional vəziyyətləri ifadə edir. Onların

leksik və qrammatik xüsusiyyətləri dilin struktur əsasını təşkil edir. Bu baxımdan feillərin öyrənilməsi və sistemləşdirilməsi dil təliminin əsas istiqamətlərindən biri olmalıdır. Feillərin kontekstual mənaları və ifadə imkanları fransız dilində ünsiyyət bacarığını artırmaq üçün vacib rol oynayır.

Ədəbiyyat :

1. Quliyeva M. Fransızca-Azərbaycanca lüğət. Bakı, 2007
2. Musayev Ə. Fransızca-Azərbaycanca lüğət. Bakı, 2000
3. Berthet A., Daill E., Hugot C., Kizirian V.M., Waendendries H. Alter Ego. A1: Hachette, 2012
4. Kaneman M. Pougatch, Trevisi S., M.B.di Giura, Pons S. Café Crème. Guide Pédagogique : Hachette, 1997
5. Mouaran S., Enseigner à communiquer en langue étrangère. Ed. 4, Hachette, 1992
6. <https://www.professeurfrançais.com>
7. <https://parlez-vous-french.com>

Семантическая классификация глаголов во французском языке и богатство выражения

Резюме

В статье исследуются наиболее употребляемые глаголы и их различные значения. В современном французском языке в выражении и в полной передаче идеи показана большая важность этих глаголов. Большинство этих глаголов широко изучено и было подтверждено, что они имеют много значений в различных выражениях. В период повседневного общения их разнообразные значения в многочисленных примерах внесли значительный вклад во французский язык.

Ключевые слова: глаголы французского языка, семантические типы глаголов, лексико-семантические группы, выразительные возможности глаголов, вспомогательные глаголы, *falloir* и безличные глаголы

DİLBƏR MAHMUDOVA

Semantic Classification of Verbs in the French Language and Expressive Richness

Summary

This study explores the most commonly used verbs in the French language, focusing on their semantic diversity and functional significance. The analysis demonstrates that these verbs play a crucial role in conveying meaning with greater

precision and depth in contemporary French. A number of these verbs have been examined in various linguistic contexts, revealing their capacity to express a wide range of nuanced meanings. Furthermore, the research highlights the contribution of these verbs to the expressive richness of the French language, particularly through their use in figurative and idiomatic expressions in everyday communication.

Keywords: French verbs, semantic types of verbs, lexical-semantic groups, expressive potential of the verb, auxiliary verbs, *falloir* and impersonal verbs

Rəyçi: fil.f.d., dos. Köçərli Firuzə Firudin qızı